

Adj kenyeret!

Te gazdag vagy, én szegény...

Krudy Gyula hetvenötödik születésnapjára

Negyvenkilenc esztendővel ez előtt a Debreceni Ellenőr szerkesztőségéből indult, onnan, ahonnan Ady Endre és Móricz Zsigmond is elindultak életútjukra. Amilyen világosan áll a következő nemzedék előtt Ady és Móricz alakja és szerepe, éppen olyan tisztázatlan Krudy Gyulának életútja és munkája. Afölött talán nincs is vita, hogy a magyar irodalomnak kiváló egyénisége, de szerepe ma még problematikus.

Ebben a városban, ahonnan elindult, kevesen vannak, akik ismerik, kortársai nem élnek már, de az elsárgult újságlapok segítenek a kései kutatóknak.

A Nemzeti Múzeum kézirattárában őrzött levél tanúsága szerint Gáspár Imre, a Debreceni Ellenőr szerkesztője 1891 október 10-én egy csábítóhangú levelet írt a nyíregyházi gimnázium hetedik osztályú tanulójának, Krudy Gyulának. Ebben a levélben az akkor viszonyokhoz képest fényes anyagi ajánlattal és a gimnázista lehetőségének teljes elismerése mellett meghívta őt a lap segéd-szerkesztői teendőinek ellátására. Krudy Gyula mögött, akkor, tizenhat éves korában korához mérten fényes újságírói múlt állott: a pesti, sőt a londoni és newyorki lapok is közölték már riportjait. Az ajánlat természetesen elkábitotta a gimnázista fiút, ellopta apja hátsólovát, azon Debrecenbe lovagolt, itt a lovat a vásárbán eladta a kúpeceknek, beállított az Ellenőr szerkesztőségébe, elfoglalta a számára kijelölt íróasztalt és ezzel megindult a legkalandosabb és legregényesebb magyar írói életpálya.

Krudy Gyulának mielőtt a szerkesztőségbe lépett volna, már több írását közölte az Ellenőr. Az elsőt 50 évvel ezelőtt, 1893 augusztus 3-án. Az első feltehetőleg Debrecenben írt cikkének címe: Az én szívem. Ezt a cikket így fejezte be:

... a nyomorult sártökén milliók szegezik egymás szívének a véres kést:

— Adj kenyeret! Te gazdag vagy, én szegény... Ember vagyok én is.

Történelmileg érdekes újságcikkben számolt be a fiatal Krudy Kossuth Ferenc debreceni szerepléséről.

Amikor Kossuth Lajos halála után a fia, Ferenc hozatért, az ország forradalmi elemei nagy várakozással tekintettek országos körútra elé. Mindenki azt várta, hogy Kossuth apja szellemében áll majd a nép élére, helyett a fiú hűtlen lett apja nagy eszméihez és végig az országon megalkuvásáról tett bizonyosságot. Debrecenben is megjelent Kossuth Ferenc, itt a Békában a város és a vármegye hivatalos urainak jelenlétében

mondta el kormányhű beszédét és a nemesen érző hazafiaknak megnyult az ábrázatuk. Kossuth pohárköszöntője után azonban hiba történt. A sarokban várakozó cigányzenekar Rácz Károlyval az élén rázendített a negyvennyolc szelleméhez hű ellenzék gúnydalára, amelyik így kezdődik: Jaj, de huncut a német. Degenfeld (Savanyu) Józsa főispán a Himnuszt várta és ez lett belőle.

Igy mondja ezt el Krudy egykorú riportja. Rácz Károlyt perbefogták izgalásért, a tárgyaláson derült ki, hogy azt a bizonyos nótát megrendelték azok, akik soha sem nyugodtak bele a Habsburgok uralkodásába, gyarmatosító politikájába.

Mivel azonban Krudyról beszélünk, a legregényesebb magyar regényíróról, nem hallgathatjuk el debreceni éveinek egyik regényes részletét.

A koránérett fiú megismerkedett itt a városban egy asszonynyal, akinek kilétét eddig nem sikerült megállapítani, csak annyit, hogy gyógyszerésznek volt a felesége. Ennek az asszonynak választékos, izléses könyvtára volt és egyebek mellett nagy gondot fordított az újságíró-kölyök művelésére. Könyvtarából könyveket kölcsönzött neki és így került egyszer egy régi napon Krudy kezébe (séta közben a Hatvanutcai temető felé) Puskin világ-hírű verses regénye: az Anyegin Eugén. Krudynak a Vörös postakocsi című regényben tett vallomása szerint ez a könyv fontos szerepet játszott életében: elhatározta, hogy végképpen író lesz, „hírlapíró lesz, Puskin Sándor lesz”.

Beváltotta-e Krudy ezt az ígéretét?

Krudy munkaeságáva' való évtizedes foglalkozásom alapján merem állítani, hogy beváltotta. Híres regényhőse: Szindbád valóságos magyar Anyegin-Krudy nem a hírhedt nyugati dekadens regényíróknak, Faustnak és társainak az előfutára, mint azt polgári méltatói mondogatták. Krudy a klasszikus orosz irodalom kitűnő tanítványa. Válaszolta, hogy „minden sor, amely a múlt században orosz író tollából megjelent, tükörpropagandája a közező tűzvilágnak”. Szerinte „az Anyegin Eugén párbaiban elesett írója felett elmondták a forradalmi gyászbeszédét és ezzei kezdetét veszi a földalatti forradalom, amely száz év múlva a mai Szovjet-köztársaságot hozza létre.”

A magyar irodalomtudomány-nak sürgős feladata, hogy tisztázza ennek a nagytelenségű, eredeti szemléletű írónak az értékét.

Perepálts Antal